

PŘEDSMLUVNÍ ODPOVĚDNOST

JANA PETRŽELOVÁ

Advokátní koncipient, AK Bartlová Brno

Abstract in original language

V České republice je zakořeněno přesvědčení, že do uzavření smlouvy mohou její budoucí účastníci konat libovolně, neboť teprve uzavřením sjednávané smlouvy vznikají mezi účastníky práva a povinnosti úspěšně vymahatelné u soudu. Předmluvní odpovědnost není v současnosti explicitně upravena. Nový občanský zákoník upravuje institut předmluvní odpovědnosti výslovně a snaží se předvídat okolnosti jednání o smlouvě. Aplikovatelnost ustanovení v praxi je však minimálně sporná, i když dobré úmysly nelze zákonodárci upřít.

Key words in original language

předmluvní odpovědnost, předběžná dohoda, culpa in contrahendo, nový občanský zákoník, všeobecná prevenční povinnost, kontraktační jednání, důvěrné informace

Abstract

The belief that until the contract's future participants can act completely freely is rooted in the Czech Republic. But it is really not true that only closing negotiated contracts creates rights and obligations enforceable in court. Pre-contractual liability is currently not explicitly regulated. The New Civil Code regulates institute pre-contractual liability specifically in three sections. The New Civil Code seeks to foresee the circumstances of contract negotiations. But in practice, the applicability of sections is at least questionable, even if good intentions of the legislator are undeniable.

Key words

pre-contractual liability, preliminary agreement, culpa in contrahendo, the new Civil Code, general preventive obligation, contract negotiations, confidential information

1. PŘEDSMLUVNÍ ODPOVĚDNOST V ČESKÉM PRÁVU

1.1 ODPOVĚDNOST STRAN ZA JEDNÁNÍ PŘEDCHÁZEJÍCÍ UZAVŘENÍ SMLOUVY

Podle právních závěrů Nejvyššího soudu¹ není předmluvní odpovědnost v současnosti výslovně upravena. Občanský ani obchodní zákoník institut předmluvní odpovědnosti neupravují,

¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Odo 1166/2004, ze dne 11. 10. 2006 a dále např. rozsudek NS ČR sp. zn. 29 Odo 1335/2005 ze dne 25. 9. 2007, rozsudek NS ČR sp. zn. 25 Cdo 127/2007 ze dne 2. 9. 2008 a rozsudek NS ČR sp. zn. 25 Cdo 4147/2008 ze dne 22. 2. 2011.

(s výjimkou dílčího ustanovení § 271² obchodního zákoníku³, dále jen ObchZ, které chrání strany před zneužitím informací sdělených si stranami předpokládané smlouvy během jednání o jejím uzavření a označených jako důvěrné). Na chování potenciálních smluvních partnerů před uzavřením smlouvy lze v současnosti uplatnit zásadu všeobecné prevenční povinnosti obsažené v § 415 občanského zákoníku⁴ (dále jen ObčZ), jejíž porušení zakládá obecnou odpovědnost za škodu dle § 420 ObčZ.

Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 1166/2004⁵ uvedl, že (při respektování zásady smluvní volnosti), pokládá za předpoklad obecné odpovědnosti skutečnost, že konkrétní osoby zahájily jednání o uzavření určité smlouvy, přičemž tato jednání dospěla do stadia, kdy jedna ze stran kontraktačního procesu byla v důsledku chování druhé potenciální smluvní strany v dobré víře, že předpokládaná smlouva bude uzavřena. Dalším nezbytným předpokladem vzniku odpovědnosti je, že k ukončení jednání o uzavření smlouvy druhá strana přistoupila, aniž k tomu měla legitimní důvod.

Ačkoli rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1166/2004 nelze považovat za novinku, obecné povědomí o potenciálním vzniku odpovědnosti za jednání předcházející vzniku smlouvy je relativně málo rozšířené i mezi podnikateli a při jednání o smlouvě panuje představa, že „dokud to není na papíře“, nelze se v zásadě ničeho domáhat. Že by se předsmuvní odpovědnost, resp. v současných podmínkách všeobecná prevenční povinnost mohla vztahovat dokonce i na nepodnikatele, neřku-li na spotřebitele, to už asi nenapadne téměř nikoho ani v nejdřívejších snech.

1.2 PŘEDSMUVNÍ ODPOVĚDNOST V NOBČZ

Nový občanský zákoník⁶ (dále také NOBČZ) se institutu předsmuvní odpovědnosti věnuje výslovně v §§ 1728–1730, přičemž charakter stran jednajících o smlouvě nijak nerozlišuje.

² KOLEKTIV AUTORŮ: Důvodová zpráva k Novému občanskému zákoníku, § 1718 an. Obcanskyzakonik.justice.cz [online] 2011. [cit. 2012-20-12]. Dostupný na WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

³ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Zákon č. 1964/40 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Odo 1166/2004, ze dne 11. 10. 2006.

⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění, s předpokládanou účinností od 1. 1. 2014.

Předsmluvní odpovědnost je systematicky zařazena do Části čtvrté – Relativní majetková práva, Hlavy I, Dílu 2 – Smlouva, Oddíl 1 – Obecná ustanovení.

1.2.1 § 1728 NOBČZ

(1) Každý může vést jednání o smlouvě svobodně a neodpovídá za to, že ji neuzavře, ledaže jednání o smlouvě zahájí nebo v takovém jednání pokračuje, aniž má úmysl smlouvu uzavřít.

(2) Při jednání o uzavření smlouvy si smluvní strany vzájemně sdělí všechny skutkové a právní okolnosti, o nichž ví nebo vědět musí, tak, aby se každá ze stran mohla přesvědčit o možnosti uzavřít platnou smlouvu a aby byl každé ze stran zřejmý její zájem smlouvu uzavřít.

První odstavec § 1728 formuluje jednu z mezí zásady smluvní volnosti, a to s pomocí absence úmyslu uzavřít smlouvu. Druhou mezí, na opačném pólu k "absolutnímu" uplatnění zásady smluvní volnosti stojí zásada poptivého právního styku nebo zásada ochrany dobré víry.

V praxi se lze setkat s poměrně mnoha případy, kdy subjekt o smlouvě jedná jen "naoko", a ve skutečnosti nemá v úmyslu smlouvu uzavřít. Motivy mohou být různé, ať už jde o specifickou formu průzkumu trhu konkurenčním subjektem nebo "zdržovací taktiku" či tzv. virtuální vyjednávání⁷ a jiné nepříliš ušlechtilé pohnutky⁸ v rámci konkurenčního boje (což by bylo zřejmě již za vymezenou právní hranicí), či snaha zjistit smluvní podmínky od více partnerů (což je do určité míry jednání přijatelné, nejen s ohledem na smluvní volnost ale také s ohledem na zásadu smluvní svobody).

Otázkou podmiňující aplikovatelnost ustanovení však je možnost "opuštěné strany" prokazovat absenci úmyslu protistrany uzavřít smlouvu. A to může dojít i k situaci, kdy na počátku tu úmysl uzavřít smlouvu byl, obě strany směřovaly k uzavření smlouvy, avšak v průběhu jednání jeden ze subjektů od úmyslu upustil. Zřejmě strana, která od úmyslu uzavřít smlouvu upustila, by měla protistranu informovat, avšak není řečeno kdy – zda bezodkladně, nebo ve lhůtě přiměřené? Měla by být v posouzení skutkového stavu zohledněna skutečnost, která ze stran byla iniciátorem jednání o smlouvě? Zjevně se jedná o otázky ke které se bude vyjadřovat až judikatura, protože v zákoně odpověď nenajdeme a také důvodová zpráva⁹ k NOBČZ

⁷ PLAMÍNEK, J.: Konflikty a vyjednávání. Umění vyhrávat aniž vy někdo prohrál. Praha : Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2944-2. s. 56 an.

⁸ GRULICH, T.: Důsledky účelového přerušení jednání. In: Právní rádce, č. 5, rok 2008. ISSN: 1213-7693.

⁹ KOLEKTIV AUTORŮ: Důvodová zpráva k Novému občanskému zákoníku, § 1718 an. Obcanskyzakonik.justice.cz [online] 2011. [cit. 2012-20-12]. Dostupný na WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

v tomto ohledu mlčí. Domnívám se, že by se mělo jednat o lhůtu přiměřenou i s ohledem na to, že je prakticky nereálné v rozhodovacím procesu vymezit přesný okamžik, kdy došlo k rozhodnutí v jednání o smlouvě dále nepokračovat, smlouvu neuzavřít. Např. v podnikové praxi lze mnohem lépe identifikovat moment, kdy bylo takové rozhodnutí schváleno kompetentní osobou a stalo se "účinné" než kdy se rodilo rozhodnutí tohoto znění.

1.2.2 § 1729 NOBČZ

(1) Dospějí-li strany při jednání o smlouvě tak daleko, že se uzavření smlouvy jeví jako vysoce pravděpodobné, jedná nepoctivě ta strana, která přes důvodné očekávání druhé strany v uzavření smlouvy jednání o uzavření smlouvy ukončí, aniž pro to má spravedlivý důvod.

(2) Strana, která jedná nepoctivě, nahradí druhé straně škodu, nanejvýš však v tom rozsahu, který odpovídá ztrátě z neuzavřené smlouvy v obdobných případech.

Text ustanovení § 1729 oplývá řadou právně neurčitých pojmů – nepoctivé jednání, důvodné očekávání či spravedlivý důvod. Rovněž určení výše škody jako ztráty z neuzavřené smlouvy "v obdobných případech" bude zřejmě působit značné problémy ve vyjádření konkrétní částky.

Nejpodstatnější nejasností bude zřejmě praktická podoba onoho spravedlivého důvodu, který může opodstatnit ukončení jednání o smlouvě bez hrozby sankce v podobě náhrady škody. Ačkoli tento termín se vyskytuje v NObčZ mj. i v souvislosti s bezdůvodným obohacením (§ 2991 – obohacení bez spravedlivého důvodu), bližší definice chybí a nelze než odkázat na budoucí judikaturu¹⁰, stejně jako u mnohých dalších pojmů zaváděných NObčZ.

Pokud jde o "vysokou pravděpodobnost uzavření smlouvy a důvodné očekávání druhé strany v uzavření smlouvy", v angloamerickém prostředí je poměrně běžným pojmem *letter of intent*, tedy česky vyjádřeno "dopis o vyjádření zájmu". Tento jednostranný právní úkon je do určité míry právně závazný a jeho účelem je vystihnou hlavní rysy předpokládané domluvy v té fázi vyjednávání, kdy ještě nebyly dohodnuty konkrétní detaily, ale v zásadě lze vymezit hlavní obrysy spolupráce. *Letter of intent* se pomalu prosazuje i v českém prostředí, avšak vzhledem k tomu, že jeho právní závaznost je (u nás) sporná, nemá to valný efekt. Lze jen vyjádřit politování nad tím, že se nějaká podoba *letter of intent* nedostala i do NObčZ, což by usnadnilo vymezit okamžik, od kdy se uzavření smlouvy jeví jako "vysoce pravděpodobné".

¹⁰ PETRŽELOVÁ, J.: Bezdůvodné obohacení. In: Sborník z VI. mezinárodní konference Cofola 2011. Brno : Masarykova univerzita, 2011.

1.2.3 § 1730 NOBČZ

(1) *Poskytnou-li si strany při jednání o smlouvě údaje a sdělení, má každá ze stran právo vést o nich záznamy, i když smlouva nebude uzavřena.*

(2) *Získá-li strana při jednání o smlouvě o druhé straně důvěrný údaj nebo sdělení, dbá, aby nebyly zneužity, nebo aby nedošlo k jejich prozrazení bez zákonného důvodu. Poruší-li tuto povinnost a obohatí-li se tím, vydá druhé straně to, oč se obohatila.*

V druhém paragrafu § 1730 NObčZ lze vysledovat podobnost s výše zmíněným ustanovením § 271 nyní platného ObchZ.

Formulaci § 1730 jako celku hodnotím jako poněkud naivně formulovanou a odtrženou od praktické kontraktace.

Např. ve vztahu k odstavci 1 – snad si ani nelze představit, že by nějaké jednání o smlouvě mohlo proběhnout aniž by alespoň jedna strana poskytla "údaje a sdělení". I zcela triviální konkludentně uzavřená smlouva o koupi rohlíku v supermarketu se pojí s poskytnutím údajů a sdělení (cena rohlíku, jeho hmotnost, složení a další), byť nejsou sdělovány adresně.

Formulace odstavce 1 § 1730 NObčZ mohla být tedy úspornější, např. takováto:

(1) *Údaje a sdělení poskytnuté stranami při jednání o smlouvě může každá ze stran zaznamenávat, i když smlouva nebude uzavřena.*

Zatímco odstavec 1 se vztahuje na "údaje a sdělení", tedy kategorii obecnou, odstavec 2 se zaměřuje již pouze na "důvěrné údaje nebo sdělení získané při jednání o smlouvě". Zákonodárce měl pravděpodobně na mysli specifické informace významné např. v rámci hospodářské soutěže. Je otázkou, zda bylo úmyslem zákonodárce, aby se ustanovení vztahovalo i na osobní údaje v případech, kdy se na jejich zpracování nevztahuje zákon o ochraně osobních údajů¹¹, či na jiné kategorie údajů a sdělení.

Shledávám dva zajímavé rozdíly mezi stávající úpravou § 271 ObchZ a § 1730 odst. 2 NObčZ (mimo to, že aktuálně platná úprava se vztahuje pouze na subjekty obchodního práva):

1. původ informací, resp. údajů a sdělení:

a. *nynější úprava: informace navzájem poskytnuté stranami během jednání o smlouvě,*

b. *nová úprava: údaje a sdělení získané při jednání o smlouvě.*

¹¹ § 3 odst. 4 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

2. důvěrnost informací, resp. údajů a sdělení:

a. nynější úprava: *informace označené jako důvěrné*,

b. nová úprava: *důvěrné údaje nebo sdělení*.

Ad 1. Aktuálně platná úprava limituje informace, které jsou stranami vzájemně poskytnuty, přičemž účel navzájem poskytnutých informací má být patrně jednak v úzké vazbě na uzavíranou smlouvu a také se jedná o informace navzájem poskytnuté, tj. ne ty informace, které by protistrana sice získala v době jednání o smlouvě, ale jinak než ze sdělení protistrany. Naproti tomu "údaje a sdělení" získané při jednání o smlouvě v budoucí úpravě dle mého názoru nejsou zákonným textem omezeny na ty, které jsou vzájemně poskytnuty zejm. ústně či písemně stranami (mj. podmínky spolupráce, cenová politika, technické požadavky apod.), ale jde o všechny skutečnosti, které se strana při jednání dozví, nebo které zjistí i nad rámec přímé souvislosti se smlouvou, o jejímž uzavření se jedná (např. úroveň zabezpečení sídla společnosti, technický stav budov, osobní zvyklosti manažera atp. a to i nezávisle od třetích stran).

Ad 2. Stávající dikce § 271 ObchZ považuje za důvěrné informace ty, které jako důvěrné jedna ze stran označí. Nová úprava o označování nehovoří a tak vyvstává otázka, zda se vztahuje na údaje a sdělení, které lze obecně považovat za důvěrné, nebo se mělo jednat opět o informace jako důvěrné označené jednou ze stran. Aktuálně platná formulace je dle mého názoru vhodnější, neboť neumožňuje pochybnosti. Naproti tomu "důvěrné údaje a sdělení" mohou zahrnovat informace důvěrné ve vztahu k subjektu, ale také ve vztahu k osobě, která jeho jménem jedná a tím se okruh potenciálně důvěrných informací nevhodně rozšiřuje. Např. advokátka Mgr. Buršíková se ve svém článku vyjadřuje v tom směru, že judikatura se zřejmě přikloní k výkladu v intencích stávajícího znění § 271 ObchZ¹². K jejímu názoru se skutečně lze opatrně přiklonit, neboť jej lze vyčíst i z důvodové zprávy k NObčZ.

Vágní formulaci textu zákonného ustanovení považuji za zbytečný prostor pro vznik sporů, když pouze malými změnami mohlo být dosaženo dostatečně jasné formulace – vymežující jednak které informace jsou důvěrné (tj. ty výslovně označené jednou ze stran) ale také zda jde o informace sdělené stranami budoucí smlouvy (nikoli získané od třetích stran nebo i jinak). Formulace druhého odstavce § 1730 mohla být např. tato:

¹² BURŠÍKOVÁ, J.: Odpovědnost za ukončené jednání o smlouvě. Finance.idnes.cz [online] 30.11.2012. [cit. 2012-01-12]. Dostupný na WWW: <http://finance.idnes.cz/odpovednost-za-ukonceni-jednani-o-smlouve-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku-170-/pravo.aspx?c=A121130_113143_pravo_vr>

(2) Získá-li strana při jednání o smlouvě o druhé straně údaj nebo sdělení označené dotčenou stranou jako důvěrné, dbá, aby nebyly zneužity, nebo aby nedošlo k jejich prozrazení bez zákonného důvodu. [...]

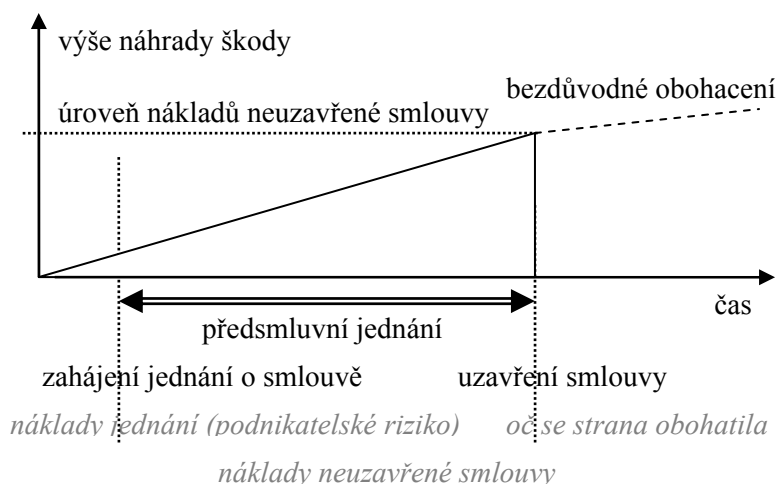
2. ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU VE VZTAHU K PŘEDSMLUVNÍMU JEDNÁNÍ

Ustanovení § 1728–1730 NObčZ definují výši náhrady škody podle postupu v jednání, resp. podle toho, jak pravděpodobné se jeví uzavření smlouvy, jak znázorňuje schéma dále v textu.

Na počátku jednání, kdy se potenciální smluvní strany "otřukávají", jim mohou vzniknout pouze náklady nedokončeného jednání, které lze opodstatnit podnikatelským rizikem a které se implicitně očekávají. Jak smluvní jednání v čase postupují a směřují k uzavření smlouvy, strana, která bez spravedlivého důvodu jednání o smlouvě ukončí, tj. nepoctivě jednájící strana nahradí podle ustanovení § 1729 odst. 2 druhé straně škodu, a to nejvýš ve výši ztráty z neuzavřené smlouvy (v obdobných případech), což dle mého názoru zahrnuje také náklady nedokončeného jednání.

Potenciálně nejvyšší náhradu škody musí uhradit strana v případě předvídaném § 1730 odst. 2 strana, která zneužila nebo prozradila skutečnosti nebo údaje bez zákonného důvodu – v tom případě strana musí vydat oč se obohatila (což může přesahovat i náklady neuzavřené smlouvy). Uvedené ustanovení by přitom mohlo dopadat i na situaci, kdy smlouva mezi stranami již byla uzavřena a k porušení povinnosti došlo např. při následném jednání s jiným subjektem.

Schéma rozsahu náhrady škody dle pokročilosti jednání o smlouvě

3. ZÁVĚREM K PŘEDSMLUVNÍ ODPOVĚDNOSTI

Vyjádření institutu předsmluvní odpovědnosti v zákonné podobě je bezesporu pozitivním krokem na cestě ke zvyšování kultury v kontraktaci.

Lze očekávat, že dojde i k častějšímu uplatňování náhrady škody za nelegitimní ukončení jednání o smlouvě, přinejmenším při kontraktaci mezi podnikateli nebo mezi občany (nepodnikateli, např. při koupi a prodeji automobilu), tj. mezi stranami, které jsou si skutečně relativně rovny ve svých právech a povinnostech. Nicméně úprava v NObčZ je obecná a jako taková by se tedy měla uplatnit i na předsmulvni jednání obchodníka a spotřebitele.

Vzhledem ke stávající podobě spotřebitelského práva, které fakticky vytváří čím dál výraznější nerovnost v právech a povinnostech smluvních stran – viz např. obsáhlá informační povinnost obchodníka ve vztahu ke spotřebiteli, nelze si podobu praktické realizace předsmulvni odpovědnosti ve vztahu ke spotřebiteli příliš představit. Patrně i v tomto případě bude fungovat dvojí metr – zatímco ve vztahu k obchodníkovi bude kladen důraz na poctivý právní styk a ochranu dobré víry, u spotřebitele bude zřejmě akcentován opačný pól – smluvní volnost. Domnívám se, že lze očekávat, že náhrada škody z titulu odpovědnosti za předsmulvni jednání bude reálně vymahatelná jen vůči k obchodníkovi, zatímco vůči spotřebiteli jen v případě naprosto flagrantního porušení ze strany spotřebitele, které nebude legalizováno spotřebitelským právem.

Záměr zákonodárce ve vztahu k explicitnímu vyjádření smluvní odpovědnosti v NObčZ hodnotím kladně, avšak nutno konstatovat, že snaha zákonodárce zůstala pouze na půli cesty. Text zákonného ustanovení je velmi obecný a zavádí se nové pojmy, které bude třeba judikatorně vymezit (což naneštěstí platí i pro mnohé instituty, které již český právní řád již zná, jako např. bezdůvodné obohacení).

K budoucí judikatuře se obrací mnoho pozornosti a očekávání, která bude obtížné naplnit (přinejmenším s ohledem na kapacity soudů), a přitom bylo možné řadě nejasností předejít preciznější formulací – což platí obecně o NObčZ i konkrétně o úpravě předsmulvni odpovědnosti, a to v situaci, kdy v českém právním řádu není judikatura pramenem práva. Přestože se judikatura v posledních letech stává významnou interpretační pomůckou a v některých případech i pramenem inspirace pro novou zákonnou úpravu – příkladem může být daňový řád¹³ – nelze ji považovat za samospasitelnou a očekávat zázraky.

Ovšem tento článek nelze uzavřít jinak, než že aplikovatelnost platného zákonného znění v praxi skutečně prověří až první spory, resp. první rozhodnutí soudů.

Literature:

- BURŠÍKOVÁ, J.: Odpovědnost za ukončené jednání o smlouvě. Finance.idnes.cz [online] 30.11.2012. [cit. 2012-01-12]. Dostupný na WWW: <<http://finance.idnes.cz/odpovednost-za-ukonceni->

¹³ Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů.

jednani-o-smlouve-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku-170-
/pravo.aspx?c=A121130_113143_pravo_vr>.

- GRULICH, T.: Důsledky účelového přerušení jednání. In: Právní rádce, č. 5, rok 2008. ISSN: 1213-7693.
- KOLEKTIV AUTORŮ: Důvodová zpráva k Novému občanskému zákoníku, § 1718 an. Obcanskyzakonik.justice.cz [online] 2011. [cit. 2012-20-12]. Dostupný na WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.
- PETRŽELOVÁ, J.: Bezdůvodné obohacení. In: Sborník z VI. mezinárodní konference Cofola 2011. Brno : Masarykova univerzita, 2011.
- PLAMÍNEK, J.: Konflikty a vyjednávání. Umění vyhrávat aniž by někdo prohrál. Praha : Grada Publishing, 2009. 136 s. ISBN 978-80-247-2944-2.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 29 Odo 1166/2004, ze dne 11. 10. 2006.
- Zákon č. 1964/40 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění, s předpokládanou účinností od 1. 1. 2014.

Contact – email

jana.petrzelova@akbartlova.cz